

Вільхівські етюди

Володимир Приймак

Ті, хто ближче знають Івана, кажуть, що основою успіху є його ризик. Не знаю, думаю, ні. Скоріше, аналіз, математика, цифри, що відшліфовані, як діаманти. Після затишної зими приїхав на наряд у Вільхівці. Прийшла весна, ще жорстокіша. Та триває життя, і в тій кімнатині, що служила за офіс, було все, якби нічого не сталося. Мова про посівну, речі буденні, без яких не буває майбутнього. Над'їхав він, усіх привітав, звірили позиції. Коротко, що аж занадто, але вони — команда, всі на місцях, знають, що кажуть. Усі розійшлися, ми поїхали на будівництво дороги. На Осередку був ще минулої осені, більшість хат тут пустує, їх господарі відійшли, сумно лиш споглядають заповорошені вікна. Але дорога, що між цими покинутими гніздами, одна з тих, що веде до Дністра.

— Я кілька років тому прийшов на похорон Івана Кубійовича...

Проїжджаємо біля Іванової хати.

— Іван був гарний чоловік, на доброму рахунку і в колективі дослідного, де працював. З'їхалось багато людей, друзів його, винести на дорогу — а дороги нема...

Якийсь час мовчимо, думаю я, що Іван був показним для села, футболіст, про якого досі легенди.

— І я тоді подумав...

Каже Іван Приймак.

— Я маю зробити тут дорогу!..

Здалеку бачимо, як орудує шуфлею жінка, порядкує на цій, уже новій.

— Гані!..

Він щиро сміється.

— Комендант вулиці!..

Опускає вікно.

— О!.. А ви як здибалися?!.

Я їй кажу:

— Дай я тебе сфотографую...

— Ой, ні-ні!..

— Та чого ні?.. Ти ще файна...

— Я ще файна, але мені треба ще файно вбратись...

Взялась за шуфлю, а я собі думаю, що давно як нема її Івана, дипломованого будівельника, з яким ми навчались в одні роки і пересікались у Львові. Мали багато про що говорити, двоє — з Вільховець. А потім Іван лежав у диспансері, з'їдав легені туберкульоз. Він підходив до паркана, коли я порався на городі, і ми згадували ті роки. Іван згасав. А ще їх з Ганею Славик грав за "Пробій" у Городенці, я ходив на футбол і нагадував усім, городенківським, що Славик з Вільхівців, у газеті тоді написав "Один — з Вільховець". На Осередку Іван каже:

— Ти ходив тут на танці до клубу...

Не було як пройти, і ми організували суботник. Голова колгоспу дав команду, всі "Беларуси" відправили на Кривцеву, перші три розвантажили до провалу, ми шуфлювали, помалу щось виглядало вже на дорогу. Четвертому випало з'їхати в провал, великі задні колеса пішли раптом юзом, трактором засторцувало, став він, як кінь норовистий, скручений причепом, а там почав повільно хилитися вправо і перекидатися. Сват Василь покинув кабіну, вибрався через двері й вискочив на окіп. Причеп ще довго волочив уже перекинутим "Беларусом", витовкуючи ним по каміннях, аж поки не вперся в мур біля Камінецького. Суботник на тому було завершено. Сьогодні тут є вже дорога між двома берегами, що характерно для села у каньйоні — дорога, що веде до Дністра.

* * *

Делікатним він був чоловіком, Іван Сливка, приїжджав на завжди охайному своєму автомобілі, і ми рушали з ним до Гнатіва. І ось вони, давним-давно вже посивілі, збагачені літами, сідали над потоком, що за городами, і повідали. Іван Михайлович кивав у бік Ставища.

— А тут ходили ми на танці...

— На забаву...

— Так-так, забаву...

— Грали музики...

— Віктині?..

— Та ні, не Віктині...

— Це були ще часи, коли Прокіпчук провадив тут свій Луг...

— Луговички?..

— Луговички...

Іван Михайлович повідає про дівчину. Стоїть по той бік, за потоком, гарно вдягнена, як ті всі луговички, що на фотографії. Підійшов з цього боку котрийсь з парубків, кликнув на танець.

— Ганю!..

— Я?..

Пустилась гарно одягнена дівчина.

— Не ти, та, друга...

Друга пішла. Ця повернулась, стала там, де стояла. Іван Михайлович сміється, але очі випромінюють жаль. Дівчина, якій урвав честі грубуватий, певно що, парубок. Я повідаю, що як ми парубочили, то дівчата йшли на футбол на Ставище. Ми грали, вони всі рядочком стояли під вербами і вболівали. Раз я заплівся з м'ячем, не відаю сам, як опинився з ним у власних воротах. Грали якраз з ясенівськими, і то був найбільший облом. Мене замінили. Я йшов з поля і думав, що так ідуть хіба ті, які готуються до страти. На танці в той вечір не пішов. Звідси, з Ставища, починається шлях до Дністра. Тут Вікнина — джерело, яке не замерзає, і де зник пан з бричкою і вороними, а може, гнідими, як повідає легенда. Звідси село вже поділене на Дві Горі, а, власне, каньйон,

який поступово, але вимальовується вперто. І важко сказати, чи це дорога до Дністра, а чи саме наше вічне село на цій крем'янистій дорозі, що лугом вздовж річки раніше Глибокої, а нині без назви.

Та не все заплітався я в тих безкінечних футбольних баталіях. Ніби бачу й тепер простріл з правого флангу від кутового, що впирався у берег. Я опинився по центру, прямо перед воротами. Вклав усю силу в удар, яку тільки мав. М'яч черкнув перекладину і стрибнув у сітку. Скинулись, ніби чаєчки, дівчата під вербами, і застрибали малі бахурці. На танцях увечір заграли музики для нас даменвальс. Вона підійшла і вклонилась. Після танців взяв я за руку, і ми пішли у безмежні поля, що починаються вже за Ставищем. Русяве волосся спадало на плечі й пахло дивними травами. З сіножать, над Волошкою, плив повний місяць. Світ мовчав. І була тільки мить, і на сході почало світати.

— Пора, вже пора...

— Скоро сонце зійде...

— А люди що скажуть...

Більш ніколи в житті я не бачив місяць таким. Приглядався до нього в містах, він ховався несміло за ліхтарями і всміхався так, ніби чим завинив.

* * *

Звідки назва Вільхівці? Чи справді банально від того, що тут росли вільхи? А як із картами, де споконвіку Ольховець? А, може, Ольговець? Що заковане в назвах Уніж, Виніж? Корнів, Кунисівці, Копачинці і Чернелиця? Романтична легенда про княжну, яка зрадила князеві, а він замурував її в стіні, а чи вона скочила з замку.

— Ах!.. Ти моя Чернолиця!..

А хтось сказав, що земля була червона, а пращури казали черлена, тому і Черлениця. Легенди. Що знаємо ми про власне минуле? Я знаю, що я нічого не знаю. Чи так казав філософ, чи це йому лиш приписали. Отець Іван зібрав нас, вільховецьких, та й запитав:

— Ану-ану... Ким були славні Вільхівці?..

— Теслями...

— Теслями... Були теслі...

— Стельмахами...

— І стельмахами, штельмахарню ми ще застали...

— Музиками...

— Як без музик, були музики...

Каменярами славні були Вільхівці, сказав отець. На Кривцеві ще і на нашій пам'яті працювали кар'єри, снували машини, наганяючи страх на високих обочах, возили камінь на будови і на дороги. А за давніх часів вільховецькі каменярі тесали хрести, вони дотепер ще стоять на могилах, вражаючи точною геометрією і написами ІНЦІ вгорі. За кожним кам'яним цим символом життя і вічності — неперевершений талант майстрів. З усіх околиць йшли, саме тут був центр цього сакрального мистецтва, без якого не обходились ніде, бо всі народжуються, живуть усі, всі помирають. А що

сказати про млини, колеса яких крутила річка від Ставища до лугів, де один за одним тіснились під горою аж до водоспаду. До свят Різдваних було завізно, бо їхали з усіх усюд. Млин Івана Бурака коло Ставища над пралом, Івана Поповича на Романівці під обочою, млин Андрія Богдана над гукалом. І млин Йосипа Приймака, і це — окрема історія. І не лише тому, що був це найвизначніший тогочасний промисловий об'єкт у лугах, але й тому, що для когось з нас це родове коріння. Для кого? Не знаю, покрито безпам'ятством і прахом. Що знаю я до сьомого коліна? Я лиш можу здогадуватись, що на місці численних курганів, над якими так настирливо попрацював час, жили наші прапрадіди. Вони вранці вставали, раділи життю. Тішились сонцю, як приходила весна, як співали тут солов'ї. Просто кохали. Ростили дітей, пишалися ними і їхніми успіхами. Тут, у зелених лугах цих, йшло життя. Давній-прадавній хрест, що глибоко вріс у крем'янисту скалу і похилився. Кажуть, що тут була перша в нас церква. Люди молились, вірили в Бога, він дарував благодать. А може, хрест залишили ті, хто тут мешкав? Як пам'ять про себе. Може, все може бути. Епоха за епохою, війни й навали, час руйнував не лише скали, де тисячоліттями до нас жили люди, але і відкривав можливості. Село перебиралося з лугів до поля. А все, що тут, залишило історії.

* * *

Коли мені сумно ставало у Львові на першому курсі, я любив сісти на електричку і за яку годину-другу опинитися у місті Стрий. Там, на околиці, де міст на Дрогобич, жив стрий наш. Він приходив увечері після роботи, а тут такий сюрприз — я. Ми сідали до столу і стрий розпитував.

— А Іван Пеців, він давно був?..

Івана я бачив один раз, по "Сяйво" з Чернівців показували п'єсу самодіяльного театру з Поділля, там, казали, грав Іван Пеців. Приставлення. Через якийсь час його привезли до села, ховали тихо і непомітно.

— А Іван Сливка, Олесин...

З Іваном Сливкою ми зустрічались часто, він у побуткомбінат, я - в редакцію.

— Слухай...

Питав стрий при кінці.

— А криничка та...

— Та в лузі...

— Та-та... Що з гори витікає...

— Є!.. Як нема...

— Яка там вода!..

Защораз він казав:

— От води б там напиться ще раз...

Десять років Воркутлагу, їм дорога в село була заказана. Що йому, що Іванові Пецеву, що Олесину. Платили за любов до України. Кришталеві ключі, суцільні джерела, що на Цій, що на Тій Горі. Джерело, в якому святять воду на Йордан біля каплиці Володимира, святителя Русі. Джерело біля старого клубу, скільки раз довелося прихилитися до нього в парубоцькі часи, як дзвеніли тут танці й забави. Скільки дівчат

влито тією водою на вливанні понеділки. Парували ті ранні світанки від розпашілих дівочих грудей, блаґеньких платтячок, що сороміцько прилипали до звабливих фігур. І жодна не заховалася, і пам'ятала цілий рік, а може, й досі пам'ятає.

Джерело, що від нас через Колопнище, й не джерело, а велика криниця з незрівнянною чудо-водою. Я і не знав, що в світі винайшли шампунь, для нас його могло не існувати. Задовго до першого ранкового рейсу брав відра і коромисло, залишав їх біля криниці, а сам ставав на старт. Маршрут мій пролягав через колгоспний сад, а там Толошний Лан, а часом і Липки. Жалілися, проте, жінки, що досвітками йшли на ферму хто, а хто і з ферми.

— Олько!..

Казали мамі.

— Скажи най бігає собі в Романівку...

— А то чого?..

— Летить він з псом...

— А ми ховаємось по лозах...

— Ми думали, що то Бевзюк...

Бевзюк був голова колгоспу, жінки йшли з ферми хто з мішком осипки, хто з мішком силосу, а то й банчиною молока. А я їм завдавав клопоту своєю біганиною. Але брав на коромисло два відра світанкової води, одне на оборі виливав на себе, ранковий душ тримав у доброму робочому настрої, і я був тоді таким, що гори міг звернути. Ця наша криничка, як і прибережні джерела, дали життєдайну силу ставку, що серед села. Тут наше дитинство з тими футбольними баталіями на лужку, що тривали до перших морозів. З хокеєм, як уже став замерзав. І досі мурашки по тілу, як лиш згадаю, як проламався, шурнув під лід, як мене викинуло, як з катапульти. Як біг додому городами, цокаючи зубами, а там на печі вигрівався до ранку.

* * *

— До Дністра маємо їхати!..

На мові практичній це означало, що до Дністра має бути пристойна дорога. В роки Другої світової тут стояв фронт, йшли бої за Дністер, за ріку, що в Європі за величиною дев'ята. А нові часи не кращим чином вплинули і на луги, і на в них транспортну артерію. Влітку знімали фільм, а без Вільхівських водоспадів — що за фільм! І ми пішли. Дорогою, яка розкисла після небувалої день перед тим повені. Машина нам загрузнула ще на Осередку, де вниз до старого клубу, а якщо прямо — до Дністра. Повибігали з хат жінки, впізнали, покликали чоловіків, ті стали помагати.

— Чекайте! Василь дасть шнур...

Прийшов Василь, приніс великий воловід, яким тягали відра, як копали криницю. Впізнав мене не відразу.

— А це ти?!.. А добро б тобі було, як ти змінився...

— Вася!.. І я тебе не пізнав, якби жінки не сказали...

— Ти пам'ятаєш, як я носив тобі копійки, як ти писав у газету?..

— Які копійки, Вася!.. То гонорар...

Василь був листоношею, почтальйон, кажуть усі йому в нас. З машиною допомогти не може.

— Після інсульту...

Жінки — півтихо й співчутливо. А мені кажуть, що це Галя не відпускає мене з цього пагорбка, де не раз ми стояли по дорозі до клубу. Галка була компанійською дівчиною, ми разом співали в ансамблі, пам'ятаю дотепер ті пісні, але Галки не стало якраз на Великдень. Повернулась з Італії, коли бушувала там епідемія, а тут захворіла. Тут її не врятували. Мені дуже жаль, стою біля хати Галі у Вільхівцях і знаю, що без трактора не обійтись. Не залишається іншого, як на телефоні набрати номер керівника господарства, молодшого з Приймаків. Жінки випитують.

— А ти куди пустився?..

— До водоспадів...

— Ой!.. Там не пройдеш...

— А то чого...

— Хаші!..

— А гаде!..

— Там змії кублами!..

Але нам треба водоспадів. Без водоспадів не може бути фільму про Вільхівці, і ми, вже відігнавши на сухе автомобіль, ще раз проминаємо жінок і почтальйона Василя, привітно їм махаємо руками, вони ще кажуть нам "щасливо!", рушаємо за течією вниз до Дністра.

* * *

Не такими запам'яталися луги. Колись це було райське місце моїх ранкових марафонів, а також і футбольних баталій з кунисівськими і корнівськими, як пасли там корови. Тепер корів ніхто не випасає, луги позаростали. Колись було лісництво, як-от і Придністровське, що через Дністер на хуторі Біла. Давно зруйноване, на перешийку, де ріка справа й зліва. Лісників скоротили, ліс росте й так, сам по собі. Не росте, заростає. До Дністра не дійшли, повернули назад. Хаші і непролазні. Всю дорогу Сергій не вмовкав. Оповідав що лише міг. І про свою роботу, і про рідний свій край, що на півдні, на Кіровоградщині. Показав мені рідкісні види рослин, які, виявляється, ростуть тут. Я просив прощення, що завів як Сусанін. Він, було, прийняв, але все змінилось, як лише підійшли до водоспаду. Гук стояв здалеку, через зарослі не проглядався. Сергій з камерою зійшов униз.

— Йдіть сюди!..

— Та я якось звідси...

— Що за краса!..

Водоспад цей я знав з тих часів, коли грали в футбол, а м'яч залітав часом у провал і за ним треба було побігти. Водоспад фільм прикрасив. Став окрасою. Коли з великими потугами, переборюючи дикі зарослі, вибрались на гору, він зізнався.

— Знаєте, чому я ні на мить не змовкав?..

— А це цікаво...

— Тому що людський голос відлякує змії...

— Ви мене оберігали в рідному селі...

— І себе також...

Зателефонував уже восени.

— А знаєте, чого найбільше хочеться— гайнути до водоспаду того, розкласти там палатку, та десь так на день-другий...

— У Вас буде нагода...

Сказав я.

— Уже почали робити там дорогу...

— Клас!..

— Ну так...

— І що, машиною можна буде доїхати?..

— З того місця, де ми загрузли, й до луку — вже можна...

— Тоді до весни!..

— До весни!..